

Kop: 35 jaar strafrecht door de ogen van Procureur Generaal van het OM Rinus Otte.

Sub Kop: “Korte straffen hebben te weinig invloed op gedragsveranderingen”.

‘De troost van gebrekkig strafrecht’ is de titel van het meest recente boek geschreven door de hoogste bestuurder van het Openbaar Ministerie, Procureur Generaal Prof. dr. mr Rinus Otte. 35 jaar ervaring binnen de strafrechtketen, hoogleraarschap en een leven lang student continuüm.

Op stellende en tegelijkertijd cryptische wijze omschrijft hij het strafrecht als gebrekkig waar desondanks een troostende werking vanuit kan gaan.

Voor mij komt het over als een tegenstrijdigheid. De conclusie kan namelijk zijn dat de mate waarin de troost behoevende de gebrekkigheid van een systeem accepteert, bepalend is voor de mate waarin hij troost mag ervaren. Daardoor wordt de veronderstelde gebrekkigheid van het strafrecht gelegitimeerd en onttrekt zij zich aan haar primaire verantwoordelijkheid op basis van kennis, kunde en ervaring tot besluiten te komen, die maximale troost biedt aan de troost behoevende. Tijd om met Rinus in gesprek te gaan.

Rinus stelt dat het strafrecht per definitie gebrekkig is. Het heeft namelijk alles te maken met het strafdoel. Als we met elkaar afspreken dat het strafdoel preventie is dan meent hij dat het strafrecht niet zal slagen. Want de mens is geneigd te vaak het zelfde gedrag te vertonen. Voortkomend uit bijvoorbeeld een woon-en leefsituatie en of negatieve geconditioneerde gedragsaspecten. Een tweede reden waarom het systeem gebrekkig is komt voort uit de aanmatigende en misplaatste veronderstelling dat door gesprekken met of onderzoek naar verdachten correctiemaatregelen worden toegepast die recht doen aan de persoonlijkheid van de verdachte. Een derde reden is dat de rechter en het OM per definitie kiezen uit die feiten en omstandigheden waarvan gedacht wordt dat deze het beste passen bij dat waar de verdachte van wordt verdacht. Er zit altijd een institutionele onvolkomenheid in de wijze waarop er wettig en overtuigend bewijs wordt geleverd. Omdat verdachten een ander verhaal vertellen dan het onderzoek van justitie oplevert Het is aan de rechter een besluit te nemen dat recht doet aan beide verhalen van verdachte en het opsporings- of vervolgingsverhaal. De samenleving wordt in deze tijd moeilijker overtuigd door de juridische uitkomst in een strafzaak, omdat de samenleving geneigd is per definitie te kiezen voor het belang van het slachtoffer en dus een straf vaak te laag vindt, is het niet makkelijk de burger te overtuigen.

Het ervaren van troost is volgens Rinus een kwestie van mindset. Volgens hem moeten we accepteren dat geen enkel systeem, of dat nu een politiek systeem is, een kerkelijk systeem of het strafrechtstelsel is, voldoet aan alle wensen van alle burgers. Al duizenden jaren lang probeert men een systeem te ontwikkelen dat voldoet aan alle noden van alle mensen in dezelfde mate. En dat lukt niet. De troostende werking zit daarom, inderdaad in de acceptatie door de burgers van het strafrechtstelsel, dat *juist* probeert op basis van de opgedane kennis, kunde en ervaring recht te doen aan de troost behoevende of dat nu de verdachte is of het slachtoffer of de samenleving als geheel. We moeten volgens Rinus ons intrinsiek gaan realiseren dat het strafrechtstelsel perfect is vanuit de acceptatie dat er een mate van imperfectie aan ten grondslag ligt. Hij is het dus niet eens met mijn opvatting dat er een

tegenstrijdigheid zit in de titel van zijn boek. Voor hem zijn beide stellingen waar. Het systeem is gebrekkig en toch gaat er een troostende werking vanuit omdat we nooit de perfectie zullen bereiken.

Rechtsfilosofische opvattingen.

Mijn vraag of Rinus een utilitarist is, de filosoof van het nut, beaamt hij ten volle. Hij vindt dat als een gerechtelijke uitspraak voldoet aan de verwachtingen van een ruime meerderheid van de bevolking het besluit maatschappelijk voldoende draagvlak heeft om ten volle te kunnen worden uitgevoerd en de straf kan worden gevorderd. De Engelse rechtsfilosoof Jeremy Bentham leefde van 1748 tot met 1832, en vormt een belangrijke inspiratiebron voor het denken van Rinus. Bentham stelde tijdens zijn leven dat het grootste geluk voor het grootste aantal mensen de basis vormt van moraal en wetgeving. Voortvloeiend uit zijn visie is het volgens Rinus logisch dat we meer oog moeten gaan hebben voor het strafproces dan voor de strafrecht doelen. Binnen het strafproces is het van groot belang dat we iedereen tot hun recht laten komen en aanvaarden dat de uitkomst niet altijd naar tevredenheid van allen is. De vraag die hij zichzelf tegelijkertijd stelt, hoe het mogelijk is dat we de afgelopen duizenden jaren zo'n grote technologische ontwikkeling hebben doorgemaakt, maar dat we op het gebied van gedragsontwikkelingen ons niet hebben ontwikkeld. We blijven elkaar krenken, oorlogen voeren, elkaar bestelen, verkrachten, mishandelen en doden. Zijn conclusie is dat het menseigen is en dat we dus niet moeten verwachten dat het strafrecht en de besluiten die vanuit dat systeem worden genomen een fundamentele invloed hebben op gedragsveranderingen.

De drie waarden.

In zijn boek verwijst hij zeer regelmatig naar drie belangrijke waarden gelijkheid, vrijheid en solidariteit. Deze trias vormt een belangrijk kader voor zijn denken en handelen als mens en als wetsdienaar. Toch lijkt het mij heel moeilijk om deze waarden binnen het rechtssysteem als uitgangspunt te nemen. Rinus; "Van leren lopen tot sterven is ieder mens bezig met een zoektocht naar maximale vrijheid. Op relatief jonge leeftijd realiseerde ik mij dat als iedereen deze zoektocht heeft volbracht er sprake kan zijn van anarchie." Gemeenschapszin ontbreekt als gevolg daarvan. Toen ik rechten ging studeren besepte ik dat we als samenleving ook een rechtsgemeenschap vormen". "Het streven naar individuele vrijheid moet in samenhang zijn met het streven van het collectief naar solidariteit". 'Binnen de rechtspraak heb ik op basis van de genoemde waarden gestreefd naar een proportionele strafmaat. Een strafmaat die recht doet aan een verantwoorde beperking van de vrijheid, solidariteit met slachtoffers en de samenleving, en gelijkheid in de benadering van verdachten. Daarbij is Rinus geen voorstander om in veel gevallen korte vrijheidsstraffen op te leggen of ten uitvoer te brengen. Het kost veel geld en tijd en heeft te weinig invloed op een gedragsveranderingen. "Vanaf 1915 heeft het strafrechtssysteem er alles aangedaan om de korte vrijheidsstraffen terug te dringen, helaas zijn we daarin nog onvoldoende geslaagd. Een vroeger zogenoemde 'alternatieve' sanctie blijft beter". Hij ziet de gevangenen overvol zitten met delinquenten die een korte straf moeten ondergaan. Dat heeft te weinig nut. Wederom een uitgangspunt gebaseerd op de utilitaristische filosofie van Jeremy Bentham.

Verschralling van de rechtspraak.

Rinus constateert dat op delen van de rechtspraak een verschralling aan het ontstaan is. Mede als gevolg van een drastische veranderende samenleving. Gemeenschapszin is veelal verdwenen waardoor de toegang tot recht ook is beperkt. Rinus: "Vroeger werd er recht

gesproken aan de spreekwoordelijke poort van de stad". De rechtspraak maakte onderdeel uit van kleine leefgemeenschappen, dorpen en steden. Toegang tot het recht was daardoor heel gemakkelijk. "De digitale ontwikkeling in combinatie met het afgenomen gemeenschapsgevoel heeft er toe geleid dat toegang tot het recht afstandelijker is geworden. Een aangifte doen in een klein dorpje in Groningen bijvoorbeeld kan alleen maar digitaal worden gerealiseerd, tenzij er de bereidheid is om helemaal naar de stad te rijden". In zijn boek pleit hij voor juist decentralisatie van de rechtspraak. Het is een theoretisch antwoord op de praktische ontwikkeling van centralisatie en conglomeratie van het rechtssysteem. Theoretisch omdat vanwege veiligheid en technische argumenten rechtzalen zijn verworden tot bastions. Daardoor is de afstand tussen het rechtssysteem en de burger vergroot. Er is nu nog meer dan tevoren bijstand nodig van reclassering, geestelijke gezondheidszorg en gemeenten om veroordeelden te begeleiden en te laten re-integreren.

De belangrijkste uitdaging voor de komende decennia.

We zien volgens Rinus een ontevredener burgerij. De ontevreden burgerij is voor een groot deel in beweging gekomen en heeft een vlottend krachtenveld gecreëerd in de politiek. Dan is de vraag aan het klassieke middenveld, de ruggengraat van onze samenleving, waartoe de rechtspraak, het OM, de politie, en bepaalde politieke partijen toe behoren: "Hoe wil je de verbinding met de burger weer herstellen, op het moment dat je tegelijkertijd zo het systeem aan het verschraken bent en zo grootschalig denkt en handelt?" In dit geval ligt het antwoord op die vraag niet in de vraag besloten. Rinus moet erkennen dat hij het antwoord ook niet heeft; "Wat ik wel weet is dat we met zijn allen in die fuik terecht gekomen zijn". Waar mogelijk wel een deel van de oplossing ligt is het taalgebruik dat onder andere de overheid bezigt. De rechtspraak maakt zich daar overigens ook te vaak schuldig aan. Het taalgebruik draagt bij aan de afstandvergroting tussen overheid en burgerij. "We moeten er alles aan doen om het wantrouwen tussen burger en overheid te verminderen. Door onze taal, en dus ook de taal het strafrechtssysteem, te vertalen naar communicatiesystemen en processen die de burger beter begrijpt". "Dat vergroot het begrip en stimuleert de toegankelijkheid onder andere tot het recht". "Dat is wat mij betreft de speerpunt van nieuw beleid.

Typering.

Arnon Grunberg heeft op 2 juli jl in zijn essay in de Volkskrant over het boek 'De troost van gebrekkig strafrecht' Rinus Otte als volgt getypeerd; "Otte ontpopt zich niet alleen als een anarchist maar ook als een mysticus die er op aandringt dat burgers leren leven met een onvolmaakte wereld. Misschien geen fulltime fatalisme maar toch zeker een parttime berusting". Wat vindt je van die typering? Rinus; "Het is de beste typering die er ooit van mij is gegeven". Hij vindt zichzelf een anarchist binnen een systeem waar hij nadrukkelijk zelf onderdeel van uitmaakt.

Hij probeert met respect voor de instituten en de vertegenwoordigende actoren veranderingen te bewerkstelligen. Een belangrijk aspect is zijn streven naar bewustwording bij diegenen die de macht hebben en deze kan uitoefenen ten opzichte van zij die dat niet hebben; getuigen, slachtoffers, en vooral verdachten en gedetineerden. "Bescheidenheid vanuit justitie is cruciaal en respect voor het onkenbare van de menselijke psyche". " Penitentiaire inrichtingswerker (gevangenisbewaarder), politie, officier van justitie of rechter moet zich steeds realiseren dat het beeld van de verdachte of veroordeelde niet de hele werkelijkheid hoeft te zijn".

De wijze waarop het detentiebeleid in de praktijk wordt uitgevoerd kan het gedrag van een veroordeelde negatief beïnvloeden en draagt dus niet altijd bij aan een positieve gedragsverandering van de gedetineerde terwijl daar natuurlijk wel op gehoopt wordt. Rinus; " De straf in zichzelf is louter vrijheidsbeneming en geen middel om nog meer straf beperkingen vanuit een machtspositie op te leggen, tenzij er sprake is van dreiging van voortgezet crimineel handelen tijdens detentie". "Het uitgangspunt was, is en blijft dat ook binnen een PI een

gedetineerde een menswaardige vorm van vrijheid moet kunnen hebben en beleven". "En waar voornemens van justitie niet of niet makkelijk zullen slagen, moeten we niet somberen, maar soms ook berusten in de permanente gebrekkigheid van het strafrecht."

Einde.

Inzetje

Rinus Otte

Geboortedatum: 14 maart 1961

Sinds 1999: hoogleraar Rijksuniversiteit Groningen. Tot 2005 op de leerstoel Verkeersrecht en verkeerskunde bij de faculteiten Rechtsgeleerdheid en Psychologie; sinds 2009 op de leerstoel Organisatie van de Rechtspleging

1995 -1998: Rechter te Assen en senior raadgever Ministerie van Justitie

1998 - 2015: raadsheer en later vice-president bij verschillende gerechtshoven

augustus 2015 - februari 2016: adviseur College van procureurs-generaal

Vanaf 1 maart 2016 lid van het College van procureurs-generaal

Vanaf 1 juni 2023 voorzitter van het College van procureurs-generaal

Wie is Rinus Otte

Prof. dr. mr. M. (Rinus) Otte werd in 1961 geboren in Zierikzee. Hij studeerde rechten in Utrecht, promoveerde in Tilburg en werd in 1995 rechter in Assen.

Vervolgens werkte hij als raadsheer bij het gerechtshof in Arnhem en werd hij in

1999 hoogleraar aan de Rijksuniversiteit in Groningen. Na een periode als

vicepresident bij de gerechtshoven Arnhem en Amsterdam en voorzitter van de

sector strafrecht, maakte Otte in 2015 de overstap naar het Openbaar Ministerie. In

2016 werd hij lid van het College van procureurs-generaal en in juni 2023 nam hij

het voorzitterschap van dit college op zich.

Foto Volgt